

М.М. ПЕРЕГРИМ¹, Л.І. ЛЕСНЯК², О.М. ПЕРЕГРИМ²¹ Національний ботанічний сад ім. М.М. Гришка НАН України
Україна, 01014 м. Київ, вул. Тімірязєвська, 1² Луганський державний педагогічний університет імені Тараса Шевченка
Україна, 91015 м. Луганськ, вул. Оборони, 2а

ВІКОВА СТРУКТУРА ТА СТАН ПОПУЛЯЦІЙ *SCUTELLARIA CRETICOLA* JUZ. У СЛОВ'ЯНСЬКО-АРТЕМІВСЬКОМУ ГЕОБОТАНІЧНОМУ РАЙОНІ

Вивчено вікову структуру та стан популяції Scutellaria cretica Juz. у Слов'янсько-Артемівському районі Донецького геоботанічного округу. Вид має тенденцію до випадання з рослинних угруповань, тому пропонується створити заказник на цій території.

Scutellaria cretica Juz. — рідкісний вид Європейської флори, внесений до Червоної книги України [13], реліктовий ендемічний вид крейдяних відслонень басейну р. Дон. В Україні зустрічається на крейдяних схилах р. Сіверський Донець у Харківській, Донецькій та Луганській областях.

У 2001 р. нами були проведені дослідження вікового складу та стану популяції *Scutellaria cretica* у Слов'янсько-Артемівському районі Донецького геоботанічного округу [1], на правому березі р. Сіверський Донець від с. Закотне Донецької області до смт Білогорівка Луганської області. Дослідження проводилися за методикою, запропонованою О.О. Урановим [10, 11] та О.В. Смирновою [12].

Для цієї території характерні крейдяні та вапнякові ґрунти з унікальним комплексом флори та рослинності. Даний район досліджували В.І. Талієв [8], Є.М. Кондратюк, Р.І. Бурда [4, 5], В.С. Ткаченко [9], С.С. Морозюк [7], Р.Я. Ісаєва та ін. [2, 3], Л.І. Луценко [6] та інші. Вони відзначали у складі флори велику кількість реліктових, ендемічних видів та видів, занесених до Червоної книги України: *Pinus cretacea* Kalen., *Linaria cretacea* Fisch. ex Spreng., *Scrophularia cretica* Fisch. ex Spreng., *Calophaca wolgarica* (L.fil.) DC., *Thymus calcareus* Klok. et Shost., *Hyssopus cretaceus* Dubjan., *Scutellaria cretica*, *Artemisia salsaloides* Willd., *A. cretacea* Kotov., *Centaurea taliewii* Kleop., *Paeonia tenuifolia* L., *Adonis wolgensis* Stev., *Ephedra distahya* L., *Erycastrum cretaceum* Kotov., *Diplotaxis cretacea* Kotov., *Schivereckia podolica* Andr. ex DC., види роду *Stipa* L. тощо.

**Вікова структура популяції *Scutellaria cretica*
у Слов'янсько-Артемівському геоботанічному районі**

Номер ділянки	Вікова група, %								
	p	j	im	v	g1	g2	g3	ss	s
1	0,9	4,2	5,7	8,3	14,1	15,3	27,7	20,2	4,6
2	1,3	3,8	5,3	7,5	11,7	13,6	29,4	24,3	3,1
3	0,6	4,9	8,1	10,5	15,4	22,2	18,3	16,7	3,3
4	2,3	6	13,2	14,6	15,8	22,0	16,3	8,7	1,1
5	1,9	7,2	10,6	12,3	18,8	21,1	17,1	10,6	0,4
6	2,7	6,9	11,0	13,4	17,0	23,5	19,4	5,1	1,0

Нині кількість популяцій цих видів значно зменшилась у зв'язку з безконтрольним випасанням худоби, рекультивацією крейдяних відслонень, погіршенням природних умов існування.

Нами було відібрано шість ділянок, площею 4 м² кожна. Перші три ділянки зазнають значного антропогенного тиску, на інших він практично відсутній.

При складанні вікового спектра для першої та другої ділянок отримали пік для g3, а на ділянках 4, 5, 6 — для g2, на ділянці 3 пік хоч і припадає на g2, маємо великі показники для g3 та ss. Таким чином, популяція

Таблиця 2

**Повнота відновлення популяції *Scutellaria cretica*
у Слов'янсько-Артемівському
геоботанічному районі**

Номер ділянки	Повнота відновлення
1	0,33
2	0,36
3	0,43
4	0,67
5	0,56
6	0,57

Scutellaria cretica на ділянках 1 та 2 має регресивний характер, на ділянці 3 — толерантно-регресивний, на ділянках 4, 5, 6 — толерантний (табл. 1).

Повнота відновлення популяції *Scutellaria cretica* на ділянках 1, 2, 3 була менше 0,5, що свідчить про подальше зниження чисельності особин у популяції, на ділянках 4, 5, 6 — більше 0,5, що означає достатнє самовідновлення популяції (табл. 2).

Відновлення *Scutellaria cretica* відбувається переважно насіннєвим шляхом. У популяції рослини мають середній рівень життєвості за розвитком вегетативних органів (табл. 3).

Отже, популяція *Scutellaria cretica* у районі досліджень має тенденцію до випадання з рослинних угруповань, тому потрібно створити заказник на цій території (приблизна площа 500 га) для збереження унікального комплексу флори та рослинності крейдяних відслонень.

Гербарні збори *Scutellaria cretica* передані до Інституту ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України, а гербарій вікових

Таблиця 3

**Життєвість генеративних особин у популяції *Scutellaria cretica*
у Слов'янсько-Артемівському геоботанічному районі**

Номер ділянки	Довжина пагона, см	Діаметр пагона, см	Кількість листків, шт.	Площа листка, см ²	Фітомаса пагона, г
1, 2, 3	15,6	0,2	10	6	15,8
4, 5, 6	23,1	0,3	16	7,5	20,9

груп — до Національного ботанічного саду ім. М.М. Гришка НАН України.

1. *Геоботанічне районування УРСР.* — К.: Наук. думка, 1977. — 304 с.

2. *Исаева Р.Я., Маслова В.Р., Косогова Т.М.* Редкие и охраняемые виды флоры Луганской области. — Луганск: Осирис, 1998. — 32 с.

3. *Исаева Р.Я., Маслова В.Р., Николаева Е.С., Луценко А.И.* Редкие, исчезающие, реликтовые и эндемичные виды флоры Ворошиловградской области. — Ворошиловград, 1988. — 80 с.

4. *Кондратюк Є.М., Бурда Р.І.* Заповідна охорона флори Донбасу // Укр. ботан. журн. — 1980. — Вип. 37. — С. 34–41.

5. *Конспект флоры юго-востока Украины. Сосудистые растения / Е.Н. Кондратюк, Р.И. Бурда, В.М. Остапко* — К.: Наук. думка, 1985. — 272 с.

6. *Луценко А.И.* О формировании растительности мергельных обнажений бассейна Северского Донца // Ботан. исслед. на Украине: Доклады УБО. — К., 1990. — С. 68–69.

7. *Морозюк С.С.* Эндемические растения и краткая история развития флоры меловых обнажений бассейна р. Северский Донец // Укр. ботан. журн. — 1971. — Вип. 28, № 3. — С. 327–331.

8. *Талиев В.И.* Меловые боры Донецкого и Волжского бассейнов. — Харьков, 1896. — 58 с.

9. *Ткаченко В.С., Генов А.П.* Ценотична структура заповідника "Крейдяна флора" (Донецька область) // Укр. ботан. журн. — 1993. — Вип. 50, № 1. — С. 44–51.

10. *Уранов А.А.* Жизненное состояние видов в растительном сообществе // Бюл. МОИП. Отд. Биологии. — 1960. — 64. — Вип. 3. — С. 77–92.

11. *Уранов А.А.* Большой жизненный цикл и возрастной спектр ценопопуляций цветковых растений // Тез. докл. V съезда Всесоюзн. ботан. об-ва. — К., 1973. — С. 217–219.

12. *Уранов А.А., Смирнова О.В.* Классификация и основные черты развития популяций многолетних растений // Бюл. МОИП. Отд. Биологии. — 1969. — Вип. 74, № 1. — С. 119–134.

13. *Червона книга України. Рослинний світ / Ю.Р. Шеляг-Сосонко та інші.* — К.: УЕ ім. М.П. Бажана, 1996. — 608 с.

ВОЗРАСТНАЯ СТРУКТУРА И СОСТОЯНИЕ ПОПУЛЯЦИЙ SCUTELLARIA CRETICOLA JUZ. В СЛАВЯНСКО-АРТЕМОВСКОМ ГЕОБОТАНИЧЕСКОМ РАЙОНЕ

*Н.Н. Перегрим¹, Л.И. Лесняк²,
Е.Н. Перегрим²*

¹Национальный ботанический сад им. Н.Н. Гришко НАН Укрины, Украина, г. Киев

²Луганский государственный педагогический университет имени Тараса Шевченко, Украина, г. Луганск

Изучена возрастная структура и состояние популяции *Scutellaria cretica* Juz. в Славянско-Артемовском районе Донецкого геоботанического округа. Вид имеет тенденцию к выпадению из растительных сообществ, поэтому предлагается создать заказник на этой территории.

AGE STRUCTURE AND STATE OF POPULATIONS OF SCUTELLARIA CRETICOLA JUZ. IN SLAVYANSKO-ARTEMOVSKY GEOBOTANICAL REGION

*N.N. Peregrym¹, L.I. Lesnyak²,
O.N. Peregrym²*

¹National Botanical Gardens, National Academy of Sciences of Ukraine, Ukraine, Kyiv

²T. Shevchenko Lugansk state pedagogical university, Ukraine, Lugansk

Age structure and state of populations of *Scutellaria cretica* Juz. in Slavyansko-Artemovskiy region of Donetsk geobotanical district are investigated. The species drops out from plant communities, therefore it is offered to create a reserved area in this region.